

FERENCZI B. ÉS UTÓDA Egy könyvkereskedés és története

ESZENYI MIKLÓS

Több, mint száz esztendőn keresztül működött Miskolcon a Ferenczi-féle könyvkereskedés. Ma, amikor várhatóan sok magánkönyvesbolt alakul, a múltra is kell vetnünk szemünket: tiszteletből is, s azért is, hogy megtudjuk, ők hogyan „csinálták”.

A ház

1963-ban bontották le a Széchenyi utca 13. sz. alatti épületet, amely hosszú időn keresztül kereskedők háza volt. Maga a telek ősi jobbágyporta volt, melyen Mátyás király idejében épült kereskedőház (Fornix Mercantilis). A ház *Gregorius Sartor* tulajdonát képezte, amit a törökök kiraboltak és felgyújtottak. A régi ház helyén *Sárkány István* építtetett üzletházat, amit később a ház egyik bérlője, *Zsámbik Tamás* görög kereskedő átépíttetett barokk stílusúra. A boltajtóra a Fazola-műhelyben kovácsoltatott rácsokat „köztük egy csodálatosan megmunkált, indadíszekkel gazdagított félkörös záródású és egy másik kovácsolt virágdíszes, füzéres záródású kétszárnyú vasajtót.”¹ 1793-ban *Szonte Tamás*, 1817-ben pedig *Szonte Pál* görög kereskedőket találjuk a ház bérlőjeként, a házhoz tartozó telek nagysága 458 négyszögöl.² Maga a bolt a kor igényeihez képest nagy volt, akárcsak az eladótér, melyet ólomba foglalt színes üvegkarikás ablakai a déli napsütésben különböző színekben világítottak meg. Ebben a helyiségben nyitott könyvüzletet *Heilprin Mihály*.

Heilprin, az üzletnyitó

Heilprin a lengyelországi Piotrkovban látta meg a napvilágot 1823. (más adatok szerint 1822.) február 23-án zsidó családban. Apja *Phineas Mendel Heilprin* ismert hebraista, a felvilágosodott orthodoxia képviselője. Gyermekeit is ő maga tanította a világi tudományokra is. A gyermek Heilprinnek fantasztikus memóriája volt, 18 nyelven olvasott, ebből jó néhányat beszélt. 1842-ben (más források szerint 1843-ban) költözött Magyarországra, ahol a nyelvet hamar elsajátította, s magyar polgárjogot nyert.

1845-ben nyitotta meg Miskolcon könyvüzletét, az említett Sárkány-féle házban. A vállalkozást a város szellemi nagyjai is felkarolták (pl. *Szemere Bertalan*, *Szűcs Sámuel*, *Palóczy László*), sőt a pozsonyi országgyűlésen maga Szemere eszközölte ki az üzletnyitási engedélyt a bécsi kancelláriától.

Heilprin nemcsak az irodalmat árulta, hanem maga is művelte. Korai versei kö-

1 *Komáromy József*: Miskolci séták. – Miskolc: MÜPI, 1972. – 30–31.

2 *Marjalaki Kiss Lajos*: A miskolci főutca topográfiája 1817-ig.: A Herman Ottó Múzeum évkönyve 1957. Szerk. Komáromy József. – Miskolc 1957. 102–128.

zül népszerű volt a *Zsidó kördal* (1846), *Éjszaki határnál* (1846), *Mit csinálnak Izraelben* (1847). Az 1848-as események sem hagyták hidegen Heilprint. Kezdetben honvédként szolgálta a magyar ügyet. Elsősorban tollával, hiszen március 21-én írta nevezetes művét, a *Nemzeti Órdalt*. Több politikai cikke is megjelent (pl. *A miskolci nemzetőrség* c. röpirat). Heilprin Kossuthal is közelebbi ismeretségbe került, s hamarosan a belügyminisztérium irodalmi osztályának titkára lett. Később Szemere miniszterelnök titkáráként a sajtóügyekkel foglalkozott. *Köztársasági dalok* című gyűjteménye 1849 májusában jelent meg.

A szabadságharc bukása után Heilprinnek is menekülnie kellett: Krakkóba, Hamburgba, Brüsszelbe, majd Párizsba vitte útja. Párizsban is Szemere mellett dolgozott, valószínűleg szemfájás gyötörte, mert Szemere írja: „... már le van fordítva 20 ív, a többi azért nincs, mivel Heilprinnek szeme megfájdult.” Egy hónap elteltével: „a fordító szeme mindig fáj.” Később: „Heilprin lefordított 14 ívet, és 4 hónap óta szeme fáj... Kihez forduljak most? Hol találok embert, ki híven és szépen ír?”³

1850-ben Heilprin visszatért Miskolcra, s addig zárva lévő üzletét ismét megnyitotta.⁴ Heilprin kiadói tevékenységbe kezdett, melyről 1851-ben így írtak: „Szükséges, hogy az olvasó világ figyelmét egy irodalmunk gazdagítására célzó jeles vállalatra felhívjam. Heilprin Mihály miskolci könyvárus úr egy Szépirodalmi Könyvtár című minden két hétben megjelenendő folyóiratot szándékozik előfizetés útján megindítani, melyben a legjelesebb angol és francia regények lennének eredetiből átfordítva. A mint tudom, bírja sok jeles írónk szavát, s elkövetett ekkoráig mindent, s különben maga is nagy nyelvész kiadó. A legelső füzet jövő év első hónapjaiban küldetik szét. A négy első füzet Tompa Mihály Regéit és beszélyeit hoz-

1. kép. A Csemege és a Gyógyszertár közötti épületben működött a könyvkereskedés.
1963-ban lebontották
(Komáromy József nyomán)

3 A feljegyzéseket ld. a Szemere Bertalan és kora I. Szerk. *Ruszoly József*. – Miskolc 1991. – 344. p.

4 Komáromy téved, amikor azt írja, hogy 1850-ben már Ferenczi vette át az üzletet. Ugyanígy téves az is, hogy Ferenczi kezdte a könyvkiadást. A Magyar Zsidó Lexikon. Szerk. *Újvári Péter*. – Bp.: MZSL, 1929. – 355. p. ugyancsak tévesen azt írja, hogy Heilprin már 1850-ben Sátoraljaújhelyre költözött.

za; már sajtó alatt van. Az első 10 füzetre (900 lap) az előfizetési díj 2 pft. Egy füzet ára 20 p krajczár.”⁵

Vagyis 1852-ben megindult a Szépirodalmi Könyvtár sorozat, első kötete *Tompa Mihály: Regék, beszélek*, a második kötet *Scribe: Carlo Broschi*, a harmadik *E. Sue: A fukarság c. műve*. A könyveket *Deutsch Dávid* nyomdájában készítették (ami a mai Déryné u. 11. alatt működött). Thurzó Nagy szerint Heilprinnek céljában állt még kiadni *Georg Sand: Az ördögpocséta c. könyvét*, és több más munkát.⁶ De erre bizonyára azért nem került sor, mert Heilprin 1853-ban elköltözött Sátoraljaújhelyre.⁷ Az üzletet pedig Fraenkel Bernát vette át.

Ferenczi Bernát, az alapító

Baruk Fraenkel néven látta meg a napvilágot 1830-ban, Krakkóban, szintén zsidó családban. 1848-ban jött Magyarországra, ahol tevékenyen részt vett a szabadságharc történéseiben, mint vörössipkás. 1849 után rövid ideig Egerben élt, majd Miskolcra költözött. Kezdetben Heilprin boltjában üzletvezető, majd annak távoztakor megvásárolja a könyvesboltot. „Fraenkelnek jó érzéke van az üzlethez. A könyvesbolt megnagyobbodik, először egy nyomdával, aztán egy hangversenyügynökséggel.”⁸

5 Idézi Thurzó Nagy László: Miskolci Lexikon II/A. – Kézirat, é. n. – 39. munkájában.

6 Thurzó Nagy i. m.

7 Heilprin Sátoraljaújhelyen az izraelita egyházközség elemi és polgári iskolájának igazgatója lett. 1856-ban Angliába utazott, letelepedés szándékával, de Kossuth tanácsára az Egyesült Államokba ment. Philadelphiában egy zsidóiskolában tanított, a polgárháborúban a rabszolgatartás ellen tiltakozott. 1857-től tagja volt a New York-i magyar egyletnek. Az 1880-as években az oroszországi zsidóüldözésekkel foglalkozott, sokat tett azok segélyezése és amerikai letelepedése ügyében. Tudományos tevékenységében Amerikában elsősorban Platon, Arisztotelész és Mendelsohn érdekelte. 1858-ban az Appletonféle New American Encyclopedia társszerkesztője (földrajz, történelem és biográfia részek), többek között ő írta a Magyarországról, Lengyelországról és a zsidóságról szóló cikkeket. 1876-ban részt vett az American Cyclopaedia szerkesztésében. Később Brooklynban, majd Washingtonban telepedet le, ahol folyóiratot szerkesztett The Balame címmel. Külpolitikai cikkeket írt a Nation c. lap számára, de az Eveing Post belső munkatársaként is tevékenykedett. 1868-ban itthon is megjelent cikke a Vasárnapi Újságban (New York-i magyar egylet). Több önálló könyvet írt: The Historical Poetry of the Ancient Hebrews. Vol. I–II. (1879–1880), Bibelkristische Notizen (1893). 1888. május 10-én hunyt el New Yorkban. Nekrológja Magyarországon a Nemzetben, a Magyar Zsidó Szemlében és a Borsod-Miskolcz-i Közlönyben is megjelent. Nem érdektelen, hogy egyik fia, Angelo, neves földrajztudós lett, számos könyvet írt, több expedíciót vezetett. Másik fia, Louis lexikográfus volt, ma is használható, több kiadást megért munkája a Historical Reference Book. Vámbéry Arminnal közösen írt műve: Hungary in Ancient, Mediaeval, and modern times (1887²). A családról Gustav Pollak: Michael Heilprin and his sons (New York: Dabb-Mead, 1912) címen írt könyvet.

8 Dupont Judit Miskolc és a Ferenczi család = Borsodi Orvosi Szemle, 1988, Suppl., 18–20.

KÖNYVKERESKEDÉS

FERENCZI B.

könyv-, zenemű- és papirkereskedés

KÖLCSÖNKÖNYVTÁR * KÖNYOMDAI MŰINTÉZET

Az olvasóközönség szives figyelmébe ajánlom 12,000 kötetet túlhaladó

KÖLCSÖNKÖNYVTÁRAMAT

melyben a magyar, német, francia és angol irodalom termékei megtalálhatók. — Vidéki olvasóknak egyszerre több mű bocsájatik rendelkezésükre. — Kölcsönkönyvtári jegyzéket bárhova ingyen és bérmentve küldjük. — Olvasódíj vidékre 1 forint havonként.

KÖNYOMDAI MŰINTÉZETEM

művészi munkaerővel lévén ellátva, abban a legdiszesebb nyomtatványok, névjegyek, eljegyzési értesítők, térképek vignettek, számlák stb. gyorsan és kifogástalanul készülnek. — Kivánatra mintalapokkal szolgálunk.

Papir-, író-, rajz- és nyomtatványraktáram

dúsan van felszerelve. Levélpapírok díszes dobozokban: 50 levélpapír és boríték, jó minőségű 50 kr., 80 kr., 1—2 frt.

TELJES RAKTÁR

a magyar nemzeti irodalom újabb s jelesebb úgy a német s francia szép-irodalmi műveknek. Ifjúsági, jutalom, képes és imakönyvek, remekművek diszkötésben.

Szak- és szépirodalmi folyóiratokra,

divattlapokra, nemkülönbén bel- és külföldi hírlapokra előfizetések felvételnek. — Bárki által hirdetett könyv rendes áron nálam is megrendelhető. Könyvjegyzékekkel készséggel szolgálunk.

ZENEMŰVEKBŐL

kivánatra választás céljából szívesen küldjük meg vidékre is a jelesebb újdonságokat a honi és külföldi zeneirodalomból.

Vidéki megrendelések a legnagyobb figyelemmel teljesíttetnek.

KÖLCSÖNKÖNYVTÁR

2. kép. A Ferenczi könyvkereskedés reklámja

1858-ban, 28 éves korában feleségül veszi a 18 esztendőös, szintén lengyel származású *Eibenschütz Rózsát*, aki 1860 és 1883 között tizenkét gyermeket szült, hét fiút és öt lányt.⁹ Baruk Fraenkel 1879-ben Ferenczire magyarosítja nevét. Felajánlják, hogy nevét írja „y”-nal, de „Ferenczi Bernát, megrögzött demokrata, ezt visszautasítja”.¹⁰

A Ferenczi család élénk társadalmi életet élt. Amikor Miskolc város iparos- és kereskedőrétege 1873-ban javaslatot tett ipari és kereskedelmi iskola létrehozására, s 1874. november 26-án megalakult az iskolaszék, gondnokává Ferenczi (akkor még Fraenkel) Bernátot választották.¹¹ 1876-ban Ferenczi lett a volt 48-as Honvédek Szövetségének alelnöke, 1880-ban pedig a Miskolci Kereskedelmi Kamara elnöke. Valószínű, hogy Ferenczi szerethette a jó bort (ha nem inni, akkor legalább készíteni), mert az 1888. szeptember 22–26-ig tartó miskolci kiállításon fehér boráért ezüstérmet kapott.

Mindezeket Ferenczi a bolt mellett végezte. Úgyes kereskedő volt, „először adott ki olyan képes levelezőlapokat, amelyek ma becsesek városképi szempontból, mert őrzik Miskolc egyes – azóta alaposan megváltozott – utcaképeit és házsorait”.¹² A könyomdai műintézet, könyv-, zenemű- és papírkereskedés báli meghívókat is jutányos áron, gyorsan készített. Hogy ez anyagilag is jól jövedelmezhetett, mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy Ferenczi a Miskolci Takarékpénztár egyik részvényese volt 1870-től, mint „kereskedő és házbirtokos”, ezenkívül az igazgatótanács tagja.¹³ Ferenczi a budapesti országos kiállításokon is képviseltette magát. Mindemellett könyvkölcsönzéssel is foglalkozott. Természetesen a Heilprin által megkezdett kiadói tevékenységet is folytatta, így pl. 1858 októberében kiadta Tompa Mihály egyházi beszédeit. 1861-ben Ungvárott nyitott fióközletet. És emellett maga is írt, főleg szakcikkeket, pl. a magyar könyvkereskedők rangos lapjában, a *Corvinában*, vagy a Borsod-megyei Lapokban (amelynek aztán később egyik fia, Henrik, felelős szerkesztője), vagy a Borsodban.

A Ferenczi könyvkereskedés a város zenei életében is fontos szerepet játszott: volt itt hangversenyügynökség, gyakorta szerepeltetett neves művészeket a városban. Végül nem szabad elfelejteni, hogy Fischer és Bard, a későbbi nagy német könyvkiadók rövid ideig Ferenczi Bernátnál tanultak Miskolcon.

Ferenczi Bernát viszonylag fiatalon hunyt el, 1889. november 25-én. Halála után felesége, Róza asszony vezeti a boltot, a nyomdát, a hangversenyügynökséget, sőt, Nyíregyházán is nyit egy fióközletet. Emellett a miskolci zsidó nők egyesületének vezetője volt.

9 A gyermekek közül többen ismertek lettek. Így *dr. Ferenczi Henrik* (1860–1912) kezdetben ügyvédként dolgozott. 1895-től vármegyei árvaszéki ülnök, 1893 januárjától 1897 májusáig a Borsod-Miskolczi Közlöny szerkesztője, 1902 júliusától 1903 januárjáig a Borsod-megyei Lapok felelős szerkesztője, általában Franczi és Renczi álneveken publikált. *Ferenczi Zsigmond* (1872–?) a diósgyőri vasgyár vegyészeként dolgozott, majd 1896-ban Berlinbe költözött, ahol a *Papierzeitung* c. folyóirat felelős szerkesztője lett. Elsősorban a cellulózgyártás kérdéseivel foglalkozott. Világhírré tett szert *dr. Ferenczi Sándor* (1873–1933) idegyógyász és pszichoanalitikus, 1919-ben Budapesten tanszékvezető professzor. Freud barátja, munkatársa, műveinek magyarra fordítója. És híressé vált Károly, a könyvesbolt továbbvivője. A családhoz tartozott *Dénes Zsófia* is, a Ferenczi testvérek unokahúga.

10 Dupont i. m.

11 *Szendrei János*: Miskolcz város története és egyetemes helyirata IV. Miskolcz város története 1800–1911. – Miskolcz, 1911. 503.

12 *Komáromy* i. m.

13 Emlékirat a Miskolczi Takarékpénztár negyvenéves fennállásáról 1845–1884. – Miskolcz: Forster Ny., 1885 könyvben az V. és VI. mellékletek.

Ferenczi Károly, az utód

Ferenczi Károly 1900-ban vette át az üzlet vezetését, amely a Ferenczi B. Utóda cégnevet viselte. A bolt ekkor már a város legnagyobb könyvkereskedésének számított. Ferenczi Károly jó üzleti érzékkel vezette a boltot. Közben a háborúban katonáskodott, megkapta az I. és II. osztályú ezüst vitézi érdemet is.

Hazatérte után jelentős szerepet játszott a város társadalmi életében. Egy ideig a miskolci kereskedőttestület elnöke, az Országos Magyar Könyvkereskedők Egyesülete vidéki szakosztályának elnöke, s mint ilyen az egyesület elnöki tanácsának is tagja. Az 1926-os képviseléválasztáson a Miskolci Kereskedők és Iparosok Egységes Pártjának jelöltje, 1932-től a felsőház póttagja Miskolc város képviselőtestületében, 1933-tól magyar királyi kormányfőtanácsos, 1935–1939-ig a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, a Nemzeti Bank miskolci fiókja váltóbíráló bizottságának tagja, városi képviselő és a Magyar–Olasz Bank helyi elnöke.

Két évtizedig volt elnöke a Miskolci Kereskedők és Gazdák Körének. „A zsidó értelmiség és a jómódú kereskedőtársadalom a Deák utcában, a színház épülete mellett fekvő Gazdakört kultiválta ... a vidéki körülményekhez képest fényűzően berendezett és kitűnő konyhával rendelkező klub.”¹⁴ Ferenczi mondta 1932-es elnöki beszédében: „Mi a polgári gondolat képviselői vagyunk, nem ismerünk semmiféle elletétet polgár és polgár, polgár és munkás között és a nemzeti erő összefogásának eszméjét hirdetjük.” Sok kulturális rendezvényt tartottak, vendégük volt Móra, Krúdy, Bródy Sándor, Móricz, Darvas Lili, Péchy Blanka. A hangversenyteremben több operaénekes és művész fellépett, így pl. Huberman Broniszlav, Yasha Heifetz, Rubinstein Emma, Nagy Izabella.¹⁵ A Gazdakör tehát a társadalmi élet egyik központja volt. *Sassy Csaba* így örökítette meg Ferencziék emlékét a Gardenparty a Gazdakörben című versében:

„Pardon! Itt az elnök úr is
Ferenczi, a Károly,
Egy új bölét talált ki és
Nem beszél most másról.
Olyan finom, olyan pompás
Ital ez a bölé,
Ettől lesz a társasága
Hajnal felé – vagy előbb is –
Fatig azaz: mólé.

Mit mondjak még, mi az újság?
Hölgykörökben mondják,
Ferencziné elvetette
A zongora gondját,
Olyan Bechstein zongorát vett
Az ura most néki,
Amilyennek párja nincsen
Bösendorfer hozzá képest
Ócska, vacak, régi.”

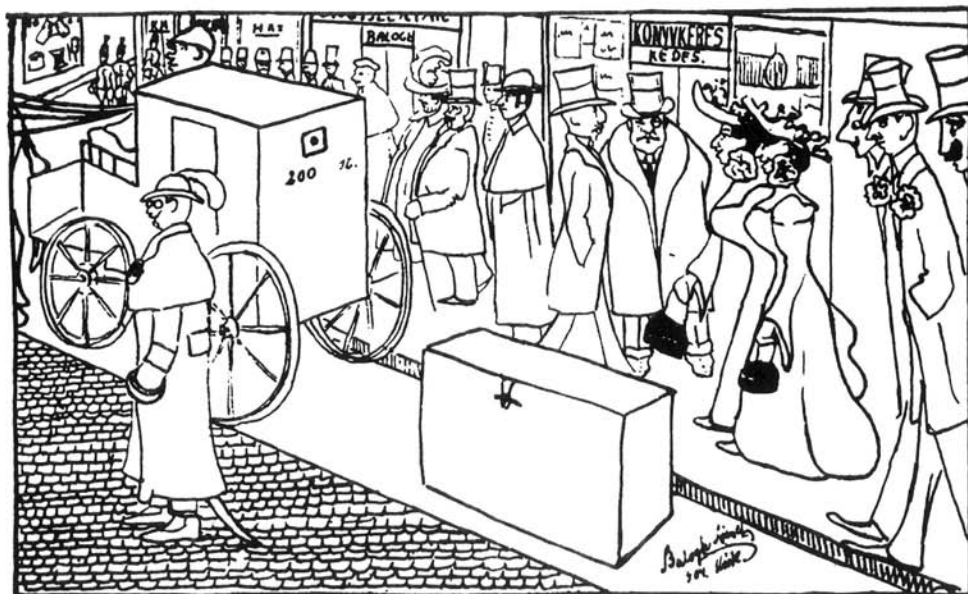
14 *Fazekas György*: Miskolci toronyóra. – Bp., 1976. 25.

15 A kör történetéről ld. *Józsa Mariann–Nagy Emese*: A Miskolci Kereskedők és Gazdák Köre. Első lépések a történelemben. Szerk. *Kárpáti Béla*. Miskolc, 1988. 159–162.

Ez utóbbi strófából is látható, hogy a Ferenczi házaspár (a feleség lánykori neve *Klar Vilma*) magas életnívón élt, gyermekük nem volt. Házukat bérelték *dr. Szehtlo Zoltán* jogakadémiai tanártól, a Mindszent utca elején. Minden évben kétszer nyaraltak külföldön, általában Abbáziában, a Semmeringen, St. Moritzban és a Lago di Comonál.

Az is kétségtelen, hogy Ferencziék rendkívül muzikálisak voltak. Ferenczi Károly szintén „hangversenyirodát tartott fenn, és kitöltötte azokat az évhézagokat, amikor a Borsod-Miskolci Közművelődési Egyesület nem működött. Ilyenkor neves, világhíró művészeket hozott Miskolcra, így a város zenei élete nem stagnált hangversenyvonalon”.¹⁶ Emellett Ferenczi több tanulmányt írt. Elsősorban a közgazdaság, szociálpolitika és közművelődés témakörével foglalkozott, leggyakrabban a Borsod-megyei Lapok és a Miskolci Napló hasábjain. 1925-ben jelent meg *dr. Dancz Gyula* és *Ferenczi Károly* szerkesztésében A miskolci kereskedelem és a miskolci kereskedő-testület története c. könyve. Ferenczi 1933-tól 1935-ig tagja volt a Reggeli Hírlap Részvénytársaság igazgatóságának is.

Mindenesetre a rengeteg társadalmi elfoglaltság ellenére is jól működött a kereskedelem. *Benedek Miklós* újságíró így emlékezett vissza: „A cégtáblán így állt: »Ferenczi B. Utóda.« Pedig akkor már Ferenczi Károly vezette a boltot ..., amely kiadással is foglalkozott. Nem érdektelen talán azt is tudni, hogy Ferenczi Károly hi-

KORZÓ-DAL

Hogy rank köszöntött a kikelőt,
A korsó alkalmi téma lett.

[...]ben, vagy ha leomlál az est,
Korsóra tart ki-ki egyenest

Nézdünk a divannál a tavaszt,
Amint a képen látni azt.

3. kép. Korzó a Széchenyi utcán, a könyvkereskedés előtt

16 Thurzó Nagy i. m. 37–45.

vatalosan méltóságos úr volt, mert kormányfőtanácsosi rangot kapott, de a pult mögött éppen olyan udvarias volt a kispénzű diákkal szemben, mintha ezres tételekben vásárolt volna... Ferenczi Károllyal gyakran találkozhattam az ódon hangulatú boltban, ahol a mosolygós, szemüveges Hertz úr állt mindig középen a pult mögött, s ahol be lehetett látni a bolt mélyébe, a végeláthatatlan polcok közé, amelyeknek lét-ráin a mindig fekete ruhát és kemény gallért viselő Ferenczi Károly olyan fürgén szaladgált a pár filléres füzetért is – minden középiskolának külön borítót nyomattak a füzetekre –, hogy pillanatokon belül mosolyogva nyújthassa át a vevőknek.”¹⁷ Dan G. Hertz visszaemlékezése: „A könyvosztály a magyar klasszikus irodalmon kívül teljes sorozatokat tartott a modern költőkből (Ady Endrétől Babits Mihályig), Márai Sándor, Zilahy Lajos sikeres új könyvein kívül az olvasó megtalálhatta József Attila versesköteteit és Faludy György Villon-fordításait. Tudományos szakirodalom is volt raktáron. Az orvosok, jogászok megkaphattak minden új európai szakkönyvet. Hány éjszakát töltött apám a boltban, hogy a rendelések időben kimenjenek Pestre és külföldre egyaránt. A könyvnapok különleges eseményt jelentettek. A könyvesbolt ellátta az összes miskolci iskolát a különböző tankönyvekkel, füzetekkel, rajzszerekkel. Óriási választék volt a legmodernebb írószerekben, tollakban, tolltollakban és művészeti cikkekben, olajfestéktől festővászonig. A zeneműosztályon a kezdő hegedű- és zongorakottáktól kezdve meg lehetett találni a haladó művészi készségű zenészek szükségéit szolgáló virtuóz műveket is. Abban az időben klasszikus gramofonlemezeket egész Magyarországon csak Ferenczi terjesztett. A kapcsolatokat a Rózsavölgyi Kiadóvállalattal szintén az apám építette ki.”¹⁸ A tulajdonos *Ferenczi Károly* és a boltvezető *Hertz Miklós* között igen szoros kapcsolat volt. Hertz Miklós esküvőjén (1919-ben) Ferenczi Károly volt a tanú. Hertzék első fia a Károly nevet kapta, második fiuknak pedig Ferenczi lett a keresztapja. Egy korabeli – ismeretlen eredetű – újságcikk a következőképp’ méltatja Hertz tevékenységét: „Egy csendben, de fáradhatatlanul dolgozó miskolci ember ünnepelte meg most munkásságának huszonöt éves jubileumát. Hertz Miklós, a Ferenczy B. könyvkereskedést cégvezetője töltötte be könyvkereskedői munkásságának huszonötödik esztendejét. Ebből az alkalomból kartársai és ismerősei szeretettel keresték fel jókívánságaikkal. Hertz Miklós szakképzettségét a Ferenczi B. cégnél nyerte, ahová 1900-ban lépett be. Majd Rauschburg Gusztáv budapesti könyvkereskedésében működött, innen ismét a Ferenczi céghez került vissza, amelynek évek óta lelkes cégvezetője. Hertz Miklós kiváló szakképzettségével, ernyedetlen munkájával, szíves és előzékeny modorával és nagy agilitásával a cég fejlesztése körül jelentős érdemeket szerzett, de kartársai és ismerősei körében is szeretetet és osztatlan megbecsülést tudott a maga számára biztosítani.”

Hertz Miklóst is és a Ferenczi házaspárt is deportálták 1944 késő tavaszán a miskolci gettóba. A gettó lakosságát 1944 május végén–június elején deportálták Auschwitzba, ahonnan nem tértek haza.

„Úgy látszik, hogy a háború után, miután a Ferenczi család és édesapám nem tértek vissza, Ferenczi húga, Erdős Aladárné, szül. Ferenczi Zsófia visszakapta a bátyja, Károly üzletét. Zsófi eredetileg Pesten élt, és férje egy nagy biztosítótársaság (Phoenix Társaság) igazgatója volt. Miután a Ferenczi-ház le lett bontva, a jogutód könyvesbolt átköltözött a Kazinczy utca sarkára, a Forgó-híddal szembeni oldalra. A régi alkalmazottak közül csak egy volt már akkor az üzletben, a neve Czirják Albert volt, és ha a memóriám nem csal, ő volt a legrégebb alkalmazott akkor.”¹⁹

17 *Benedek Miklós*: Ferenczi, meg a többiek = Észak-Magyarország, 1986. jan. 18.

18 Prof. Dr. Dan G. Hertz szíves közlése.

19 Prof. Dr. Dan G. Hertz szíves közlése.

Végszóként *Judith Dupont* szavaival élek: „A Ferenczi család körülbelül egy évszázadot töltött Miskolcon, ami viszonylag rövid idő. Mégis, bizonyos értelemben ez volt a bölcsője. Ez volt a város, ahol felvirágozott, ahol a nevét és hírnevét szerzte, és ahol emléknymokat hagyott maga után.”²⁰

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozom *dr. Gyárfás Ágnes* tudománytörténésznek és *dr. Aszódi Imre* kandidátus, egyetemi docensnek értékes tanácsaikért, útmutatásaikért. Köszönet illeti *dr. Dan G. Hertz* jeruzsálemi professzort szíves segítségéért, adatközléséért és fotókópiáikért. Végül megköszönöm kolléganőm, *Székely Tünde* könyvtáros segítségét az anyaggyűjtésben kifejtett tevékenységéért.

t

20 *Dupont* i. m. Felhasználtam még *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái III. és IV. kötetét (Bp.: Hornyánszky, 1894–1896) és *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái. Új sorozat VIII. kötetét (Bp.: Argumentum K.-MTAK, 1992).